



ТЕЗИСЛАР ТЎПЛАМИ CONFERENCE PROCEEDINGS СБОРНИК ТЕЗИСОВ

«Ипак ва зираворлар» фестивали даврида 2018 йил 26 май куни Бухоро шаҳрида «Бухоро вилоятининг туристик ва инвестицион салоҳияти» мавзусида ўтказилган халқаро илмий-амалий конференция

The International scientific-practical conference "Tourism and Investment Potential of the Bukhara Region" held on May 26, 2018 in Bukhara during "Silk and spices" festival

Международной научно-практической конференции «Туризм и инвестиционный потенциал Бухарской области» прошедшей 26 мая 2018 г. в Бухаре во время Фестиваля «Шёлк и специи»



*Абдуллаев А.Ж., катта ўқитувчи,
Хусенов Мурод, ўқитувчи,
Жунайдуллоев М.А., талаба,
Бухоро давлат университети*

ТУРИЗМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДА ИННОВАЦИОН ФОЙДАЛАНИШ

Туризм ахборот технологияларини куллашда фаол иштирок этиб келаётган соҳалардан бири ҳисобланади. Ахборот технологияларининг устунлиги уларнинг ахборотларни туплаш, таҳлил қилиш ва узатишда яратиб берадиган катта имкониятлари билан белгиланади. Бу технологиялар маълумотларни истаган жойга, у қандай масофада жойлашганлигидан қатъий назар, тезлик билан ва минимал харажатлар эвазига етказиб бериш имконини беради. Ахборот технологияларининг бу имкониятларини инсоннинг интеллектуал қобилияти руёбга чиқаради ва ундан фойдаланишни таъминлайди. Ёки боишча қилиб айтганда, ахборот технологиялари инсон интеллектуал қобилияти имкониятларини тулдиради, уни янада қучайтиради.

Ахборот технологияларининг туризмни ривожлантиришдаги роли бекиёс. Чунки туризмда ахборотлар тез ва узок масофаларга узатилиши лозим бўлади. Интернет-технологиялар туризмни инновацион асосда ривожлантириш учун кенг имкониятлар яратиб берди, Айнан интернет- технологиялар туфайли туристик хизматларни истеъмолчиларга мультимедяли реклама қилиш бўйича ахборотларни йиғиш ва тақдим этиш электрон тизимларини куллаш имкониятлари пайдо бўлди.

Туризмда замонавий ахборот технологияларини куллаш асосида хизматлар ишлаб чиқариш жараёнларини модернизациялаш ҳали бошлангич босқичларини бошидан кечирмокда. Лекин келажакда туризмда ахборот технологияларининг улкан истикболлари тугрисида ҳеч қандай шубҳа йук. Бизнинг назаримизда, интернет-технологиялари тизими соҳасида инновацион жараёнларни ривожлантиришнинг энг асосий йуналишларидан бирига айланади. Информацион технологияларининг, телекоммуникация ҳамда электрон савдонинг туризмда кенг тарқалганлигига қарамасдан, Ўзбекистонда фақат 2000 йиллардан бошлаб туристик қорхоналар ва ташкилотлар ундан анча фаол фойдалана бошладилар.

Интернет туристик ташкилот ва қорхоналарга унча катта бўлмаган сарф-харажатлар билан тақлиф қилинадиган турмахсулотлар ва уларни сотишни ташкил этиш бўйича муайян ахборотларни қуп сонли истеъмолчиларга етказиб бериш муаммосини ечиш воситаси ҳисобланади.

Бундан тапшари, у мижозлардан буюртмаларни тез ва самарали қабул қилиш ва зарурат бўлганда буюртмаларни олдиндан жойлаштириш, бозорда истеъмолчилар билан бўладиган алоқаларни осонлаштириш, хизматга оид маълумотларни қоп этиш ва тарқатишни арзонлаштиришда хдм муҳим рол уйнайди.

Истеъмолчиларга туристик хизматларни тақлиф этувчи субъектлар, жумладан меҳмонлар анъанавий усулда мижозлар билан туроператорлар,

турагентлар, меҳмонхона тармоклари, олдиндан банд қилишнинг (бронламок) компютерлашган тармоқларидан фойдаланиб келганлар. Ушбу соҳада инновацияларни куллаш имкониятлари катта. Бу йуналишда виртуал воситалардан, яъни туристик фирма, меҳмонхона сайтларини кенг жорий қилиш лозим бўлади. Бу саёҳатчилар учун уртадаги воситачиларсиз (туроператор, турагент) туристик хизматлар ҳдқида хилма-хил ахборотларни олиш, уларни танлаш ва эҳтиёж пайдо бўлганда хизматларга буюртмалар бериш имконини яратиб беради.

Кейинги йилларда жаҳон амалиётида туристик хизматлар савдосида интернетнинг роли тобора ошиб бормокда. Бу соҳада айниқса АКД1 анча илгарилаб кетди. Тадқиқотларга қура ушбу мамлакатда туристларнинг 60 фоизи интернет орқали узларига маъқул хизмат турларини интернет орқали ахтариб топадилар. Туристтик хизматларга талаб иккита омилдан жуда қуп даражада боглик: биринчидан, хизматнинг нархи ва, иккинчидан, хизматга оид ахборотларни топишдаги қулайлик. Бу нуқтаи назардан унинг бошқа барча манба ва воситаларга нисбатан катта афзалликлари бор ва шу сабабли имконият тугдириб берилса, истеъмолчилар ундан самарали фойдаланишга ҳаракат қиладилар.

Статистик маълумотларга қура, АКШда онлайн технологияларни куллаш асосида туристик хизматларни сотиш ҳажми тез ошиб бормокда ва бугунги кунда у 54 млрд-АКД! доллорини ташкил этади, унинг жами туристик хизматлардаги улуши эса 23 фоизга етди. Энг қуп даромад авиабилетларни онлайн технологиялари воситасида сотиш ҳисобига тугри келган бўлса (23,3 млрд. АКД1 долл), иккинчи уринни меҳмонхоналарда уринларни онлайн технологияларда банд этиш (11,6 млрд. АКД1 долл.) эгаллади. Ривожланган мамлакатларда тармоқли хизматлар ҳажми йирик виртуал турагентликларда ҳам, туроператорлар сайтларида ҳам йил сайин усиб бормокда ва ушбу тенденция муқаррар тарзда ҳали узок вақт сақланиб қолади. Тадқиқотчиларнинг фикрига қура, янги онлайн технологияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш интернет орқали меҳмонхоналардаги уринларни ҳамда авиа-чипталарни олдиндан банд этиш (бронирование) сонининг қупайишига олиб келади ва 2015 йилга келиб туроператорларнинг веб-сайтлари орқали уларни сотиш ҳажмининг жами сотишлардаги улуши 70 фоизга яқинлашиб қолиши эҳтимолдан йирик эмас (2012 йилда 62 фоиз). Европа туристик хизматлар бозорида ҳам онлайн технологиялар тез суръатлар билан ривожланиб бормокда ва шунга мос равишда уларнинг туристик хизматлар савдосидаги улуши қупаймокда. 2002 йилда Европа бозорида онлайн тартибда сотилган туристик хизматлар ҳажми 7,6 млн еврои ёки умумий сотиш ҳажмининг 3,6 фоизини ташкил этган бўлса, 2006 йилда унинг улуши қарийб уч мартага қупайди ва 10 фоизга етди¹⁶. Бу қурсатқич буйича бугунги кунда Буюк Биритания биринчи уринда (улуши 38%), иккинчи уринда Германия (22%), учинчи уринда Франция

¹⁶ Чередникова Л.Е. Иновации в социально культурном сервисе и туризме: стратегия и тактика. Л.Е. Чередникова, А.А. Бовин, Б.И. Штейнгольц - М., 2007, 60 б.

(12%), Финляндия, Исландия ва Скандинавия мамлакатлари 11% ни ташкил этади.

Европанинг қолган давлатларида ушбу курсаткич 8-9 фоизни ташкил этади¹⁷. Ўзбекистонда туристик бизнесда интернет технологияларнинг салмоғи ҳали анча паст. Туристик бизнес Ўзбекистонда сайтлар сони бўйича ҳали охириги уринлардан бирини эгаллаб турибди. Бу соҳада пешқадамлик қилаётган еохалар “таълим”, “автомобил”, “қурулиш”, “товарлар”, “тиббий хизматлар” ҳисобланади. Ҳозирги кунда қўпгина туристик қорхоналар инновациялардан унумли фойдаланмайдилар ва одатда интернетни туристик хизматлар қурсатиш бўйича уз имқониятларини реклама қилишда қатта эълонлар тахтаси сифатида фойдаланадилар. Бундай ёндашув табиийки, мамлақатда туризм соҳасида инновацион қараёнларни ривожлантиришда салбий таъсир қурсатади.

Туристик фирмалар, меҳмонхоналар амалиётининг тахдили шуни қурсатдики, истеъмолчилар бугунги кунда қуйидаги сабабларга қура интернет технологиялар воситасида қарид қилишга нисбатан пассив муносабатда бўлишларининг бир қанча сабаблари бор:

- истеъмолчилар туристик фирма, меҳмонхоналарнинг анъанавий хизмат қурсатиш усулларига нисбатан инновация усуллариининг афзаллиқлари ҳақида аниқ ва тула маълумотларга эга эмаслиқлари;

- туристик хизматлар ҳақидаги интернетдаги маълумотларни тула ва аниқлигига шубҳа билан қарашнинг мавжудлиги;

- истеъмолчиларнинг виртуал агентлиқларга унчалик ишонмаслиги;

- истеъмолчиларнинг ишонқли туристик сайтларни билмаслиқлари ҳамда улардан фойдаланиш бўйича қилимларнинг етишмаслиги.

Мамлақатда қелажакда туристик хизматлар, жумладан меҳмонхона хизматларида инновацион қараёнларни жадаллаштириш мақсадида юқорида қурсатилган қамчиликларни қартараф этиш, истеъмолчиларда онлайн технологияларга ишонқини ҳамда фойдаланиш саводқонлигини ва тажрибасини ошириш бўйича қенг қуламда ташкилий ишларни олиб қориш лозим. Шу билан бир қаторда, онлайн технологияларини қенг қорий этиш ва ундан унумли фойдаланишнинг ҳуқуқий асосларини қратиш ва тақомиллаштириш, шунингдек, истеъмолчиларда туристик хизматларни тулашда қредит қарталардан фойдаланиш учун шароит қратиш масалаларини ҳам ҳал этиш лозим. Ана шу йуналишлар асосида туризм ва меҳмонхона хизматлари соҳасида онлайн технологияларини қенг қуллаш мамлақатда ушбу соҳада олиб қорилаётган ҳужалиқ субъектларининг миқозларини сақларини қенгайтириш, янги миқозларни қалб этиш, хизмат қурсатиш ҳудудларини қенгайтириш ҳамда миқозлар билан ишлашда вақт ва мақлагларни тежаш имқонини қеради. Бунда нақат туристик ҳужалиқ субъектлари, балки истеъмолчиларнинг вақтлари ҳам тежалади ва туристик хизматларга бўлган талабнинг ҳажмига қатта иқобий таъсир қурсатади, деб уйлаймиз. Ўзбекистонда туризм ҳамда унинг асосий бўгини бўлган меҳмонхона хизматларида илқор интернет технологиялар аста-сеқин қоп нашрларни сиқиб

¹⁷ Уша ерда, 616

чиқармоқда, интернетдаги рекламалар ҳамда ахборотлар ёки бошқа инновацион усуллар анъанавий усулларни алмаштириб, уларнинг урнига мустахкам урнашиб бормоқда. Интернетда зарур бўлган ахборотларни излаб топишдаги қулайликлар тармоққа тез уланиш имконини берувчи янги ихчам симсиз узатиш жихоз ва мосламаларнинг яратилиши, туристик саёҳатларга дахлдор ахборот хажмининг кенгайиши ва сифатининг яхшиланиб бораётганлиги туристик бизнес ва электрон тижоратнинг катта истикболлари ҳақида тасаввур ҳосил қилишга асос бўлади. Туризм соҳасида интернет хизматларидан фойдаланувчилар сони катта тезлик билан қупайиб боради. Чунки янги телекоммуникацион тизимлар истеъмолчиларга мустақил равишда ҳамда қулай шароитларда уз саёҳат дастурини режалаштиради, саёҳат йўналишини белгилайди, шунга мос равишда чипталарни буюради, меҳмонхонани танлайди, олдиндан жойни

банд қилади ва хоказо. Бундай инновацион жараёнлар мамлакатда ҳукумат томонидан олиб борилаётган сиёсатнинг мазмунига ҳдм тула мос келади. Бу хусусда мамлакатимиз Президенти И.А. Каримов шундай фикр билдирган: “Биз узимизга шуни яхши тасаввур этишимиз керакки, иктисодиётнинг барча соҳаларига, кундалик ҳаётимизга замонавий ахборот-коммуникация тизимларини кенг жорий этиш бўйича туб ва ижобий маънодаги портлаш эффектини берадиган узгаришларни амалга оширмасдан туриб, истикболдаги мақсадларимизга эришиш кийин бўлади”¹⁸.

Туризмни ривожлантириш муаммосини ҳал этишда инновацион технологияларни қўллашнинг муҳим йўналишлардан бири – географик ахборотлар тизими (ГИС-географик информацион системалар) ҳисобланади.

¹⁸ Каримов И.А. Бош мақсадимиз-кенг қўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти Ислам Каримовнинг 2012 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ҳамда 2013 йилга мулжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси. Халқ сузи, 2013йил, 19 январ, 3 -бет

1. Хусенов М.З ТАЛАБА-ҚИЗЛАР СПОРТИНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ЎРНИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. “ХОТИН – ҚИЗЛАР СПОРТИ: ИМКОНИЯТЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР” Республика илмий-амалий анжумани материаллари 2018 йил 4-5 май. В. 177

2. Хусенов М.З, Эргашев А.А. ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА АХБОРОТ КОММУНИКАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ «Ипак ва зираворлар» фестивали даврида 2018 йил 26 май куни Бухоро шаҳрида «Бухоро вилоятининг туристик ва инвестицион салоҳияти» мавзусида ўтказилган халқаро илмий-амалий конференция тезислар тўплами. -Бухоро: “Sadriddin Salim Buxoriy” Durdona нашриёти 2018. Б. 103-105

3. Хусенов М.З, Абдуллаев А.Ж., Жунайдуллоев М.А. ТУРИЗМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДА ИННОВАЦИОН ФОЙДАЛАНИШ «Ипак ва зираворлар» фестивали даврида 2018 йил 26 май куни Бухоро шаҳрида «Бухоро вилоятининг туристик ва инвестицион салоҳияти» мавзусида ўтказилган халқаро илмий-амалий конференция тезислар тўплами. -Бухоро: “Sadriddin Salim Buxoriy” Durdona нашриёти 2018. В. 110-113

4. Хусенов М.З, Ergashev A.A. SAYYOHLIK AGENTLIGI SAYTINI YARATILISHNING O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA SAMARADORLIKNI OSHIRISH MEKANIZMLARI «Туризм, таълим ва иқтисодиёт тармоқлар интеграцияси» мавзусида ўтказилган халқаро илмий-амалий конференция мақолалар тўплами. 2018 йил 25 май..Б. 48-50

5. Хусенов М.З, А. А.Эргашев ЗАМОНАВИЙ WEB 2.0 ТЕХНОЛОГИЯЛАРДА XML ВА JSON МАЪЛУМОТЛАР АЛМАШИШ ФОРМАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ҚУЛАЙЛИКЛАРИ АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТ ЯРАТИШДА ИННОВАЦИОН ҲОЯЛАР Республика илмий-техник анжуманининг МАЪРУЗАЛАР Тўплами 16-17 апрель, 2019 йил. Б. 215-218

6. Хусенов М.З, Эргашев Аслон Акрамович, BIGDATA: БУГУНГИ САЛМОҚЛИ МАЪЛУМОТЛАР ТАҲЛИЛИ «ИННОВАЦИОН ҲОЯЛАР, ИШЛАНМАЛАР ВА УЛАРНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ҲАМДА ТАЪЛИМДА Қўллашнинг ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ» Халқаро илмий-амалий конференция 2019 йил 15 апрель Б. 106-109

7. Хусенов М.З SPORT TURLARINI O`RGATISHDA VIZUALIZATSIYA VA ANIMATSIYA VOSITALARINING ANAMIYATI ЎСИБ КЕЛАЁТГАН ЁШ АВЛОД ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯСИ ВА СПОРТДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР Халқаро иштирокчилар ҳамкорлигида республика илмий-амалий анжумани материаллари 2019 йил 7 июнь В. 26-27

8. Хусенов М.З SPORT SOHASIDA ELECTRON QO`LLANMALARNI QO`LLASHNING AFZALLIKLARI ЎСИБ КЕЛАЁТГАН ЁШ АВЛОД ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯСИ ВА СПОРТДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР Халқаро иштирокчилар ҳамкорлигида республика илмий-амалий анжумани материаллари 2019 йил 7 июнь В. 27-28

9. Хусенов М.З ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРАКТИКЕ ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ ЎСИБ КЕЛАЁТГАН ЁШ АВЛОД ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯСИ ВА СПОРТДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР Халқаро иштирокчилар ҳамкорлигида республика илмий-амалий анжумани материаллари 2019 йил 7 июнь В. 25-26

10. Хусенов М.З, Ergashev Aslon Akramovich Eshankulov Hamza Ilhomovich BILIMLARNI TASVIRLASHDA FREYMLI MODELLARDAN FOYDALANISH BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI JURNALI 2019/4 (76) В.94-97

11. Хусенов М.З, Хазратов Фазлиддин Хикматович ЭКСПЕРТНАЯ СИСТЕМА: ПОНЯТИЕ, ОПРЕДЕЛЕНИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ЭКСПЕРТНЫХ СИСТЕМ BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI JURNALI 2020 йил 1-сон 25.03.2020. В. 88-92

12. Хусенов М.З, Кулдош Жураев СОЗДАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫЙ КОНТЕНТ В MOODLE PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 5-son (2020-yil, oktabr) В. 198-201

13. Хусенов М.З, ПСИХОЛОГИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ И ТЕХНОЛОГИИ «Актуальные вопросы психологии, педагогики, философии XXI века» сборник научных статей 25 июня 2020 С. 350-354

14. Хусенов М.З, ПСИХОЛОГИЯ IT-СПЕЦИАЛИСТОВ Психология XXI столетия //Сб. научных статей по материалам международной конференции «Психология XXI столетия» (Бухара, 18-20 марта 2020 г.) С. 199-202

15. Хусенов М.З, Q.I.Jo'rayev BUXORO DAVLAT UNIVERSITETIDA MASOFAVIY O'QITISH TIZIMLARINI JORIY QILISH VA QO'LASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yiliga bag'ishlangan Magistrantlar va iqtidorli talabalarning TAFAKKUR VA TALQIN ilmiy maqolalar to'plami 2020 В. 37-40

16. Хусенов М.З, L. Sharipova YUKSAK MA'NAVIYATLI YOSHLAR JAMIYATNING TAYANCHIDIR «POLISH SCIENCE JOURNAL»

